

УДК: 821.161.2.09

Подлісецька О.О.

кандидат філологічних наук, доцент
кафедра теорії літератури та компаративістики
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, Україна
podlisecka@ukr.net

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
У XXI СТ.**

Стаття присвячена дослідженню рецепції та інтерпретації творчості Лесі Українки у сучасному літературознавстві. Простежено концепції сприймання творчості Лесі Українки літературознавцями у монографіях останніх років. Здійснено аналіз праць, що досліджують постать письменниці у світовому та національному культурно-мистецькому контекстах. Досліджено, що у сучасному методологічному прочитанні творчість Лесі Українки набуває неоприятних досі смислових аспектів та інтерпретацій.

Ключові слова: тема, образ, інтерпретація, творчість, монографія.

В останні п'ять років посилюється інтерес до літературної та епістолярної спадщини Лесі Українки. Пов'язане це, ймовірно, із сплеском національної свідомості у інтелектуальному середовищі. Дуже багато не зроблено для поцінування спадщини великої Українки: дослідникам варто звернути увагу на сім незакінчених драм, перекладну прозу, додаткові розділи до прози, вміщені у 7-му томі повного зібрання творів Лесі Українки [Див. 4]. Недослідженими залишаються жанрові різновиди малої прози Лесі Українки, такі як образок, образочок, силует, арабески. Багато творів слід перечитати, більш уважно прочитати прозу Лесі Українки. У зв'язку з цим О.Забужко називає Лесю Українку письменницею, яка ніколи не була поцінована в Україні належним чином.

У даній статті маємо на меті здійснити огляд критичної літератури за останні п'ять років щодо творчості Лесі Українки. Цікаво, що авторами монографій є жінки-дослідниці. Якщо згадати попередні дослідження Л.Кулінської, Наталі Кузякіної, Віри Агеевої, Тамари Гундорової, Ніли Зборовської, Тетяни Мейзерської, Наталі Малютіної, Любові Ісаєнко та поглянути на список дослідниць останніх років, виникають ідеї щодо феміністичного дискурсу у дослідженні творчості Лесі Українки. Але це мета іншого дослідження. Грунтовні монографії опубліковано такими авторками, як Олександра Вісич, Леся Демська-Будзуляк, Лариса Мірошніченко, Оксана Забужко.

Пропонуємо огляд праць сучасних дослідниць за творчістю Лесі Українки. Розмаїте за своєю спрямованістю дослідження пропонує Лариса Мірошніченко. У книзі «Леся Українка. Життя і тексти» (2011) авторка, крім численних

фото Лесі та її родини, подає автографи листів не тільки самої Лесі Українки до її респондентів, але й фото поштових листівок, вхідних квитків, сторінки рукописів, зарисовки до власних поезій Лесі Українки, титульні сторінки перших книжкових видань її творів. Л. Мірошниченко досліджує загадкові автографи, знайомства поетеси, рукописи, тлумачить навіть окремі слова, які можуть пролити світло на вподобання Лесі Українки. Адже відомо, що за радянських часів на слова та вислови іншими мовами, включені в листи та статті, не зверталась особлива увага, і тому вони перекладені неправильно, поверхнево у багатьох випадках. Подає літературознавиця і спостереження за творчим життям Лесі Українки її близькими людьми. Відновивши спогади чоловіка письменниці, К.Квітки, дослідниця, зокрема, прослідковує вплив картин Ермітажу у Петербурзі та фотознімка Поля Верлена на майбутніх персонажів Лесі Українки. В архівних матеріалах письменниці до драми «У пущі» дослідниця знаходить лінійно-контурне зображення, блискавично виконане Лесею Українкою олівцем. Ці дослідження дають змогу Л. Мірошниченко зробити висновок: «У пошуках точності зображуваного Леся Українка в тексті (а через нього і в автоілюстраціях) найближче стояла до художника історичного жанру, що прагне максимально правдиво зображувати людей, події, сюжети, яких не бачив і навіть не міг бачити» [5, 132]. Леся Демська-Будзуляк у монографії «Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки» (2009) розглядає особливості розвитку модерністського руху (саме так, а не напрямом або течією називає дослідниця модернізм, зазначаючи, що ці поняття завузькі для того, щоб врахувати увесь комплекс проблем цього явища) і місце Лесі Українки у модерністському дискурсі. Творчість письменниці дослідниця розглядає у світовому та національному культурно-мистецькому контекстах, зосереджуючись на вирішенні морального конфлікту в напрямі самореалізації індивідуальної свободи. У досить м'якій формі літературознавиця говорить про несприйняття Лесею Українкою християнства як власної релігії: «Леся Українка не применшила етичні ідеали християнської релігії (добра, милосердя, любові, надії, віри, правди), однак неприйнятним для неї залишалися форми трактування певних християнських положень» [2, 10]. Звертаючись тільки до аналізу драм, Л. Демська-Будзуляк висловлює основну ідею: «У драматургії Лесі Українки відбувається постійна еволюція індивідуальних свобод людини до свободи етичної, коли прагненням серця не суперечать прагнення духу» [2, 11]. Причому у філософській концепції Лесі Українки, на думку авторки, «феномен етичної свободи вивисується над свободою фізичною та естетичною» [2, 79]. Тому у драматичних поемах письменниці «прагне розкрити істинні природу й характер людини з індивідуальною шкалою цінностей, в якій головне – не задоволення власних потреб чи пристрастей, а вищий моральний закон, не нав'язаний, а обраний добровільно» [2, 83]. Пояснює дослідниця це тим, що у драматичних поемах Лесі Українки герой перебуває між двома моральними полюсами – «моральної самотності» та «моральної казарми». Персонажами драм

є герої межових ситуацій, «зумисне створених письменницею для якнайглибшого висвітлення проблем індивідуальної етики» [2, 69]. Дослідниця поділяє героїв драм Лесі Українки на два типи: жіночий (Кассандра) – пристрасний, вольовий, сексуально активний та чоловічий (Фауст) – розгублений, невпевнений, схильний до сумніву та морального і духовного безсилля. Пояснює це авторка тим, що дійсність, у яку потрапляли героїні, часто виявлялася доволі незатишною, а то й ворожою [2, 70].

Останньою на сьогодні монографією, присвяченою творчості Лесі Українки, є книга Олександри Вісич «Естетика нон-фініто у творчості Лесі Українки» (2014). Дослідниця одразу пояснює термін, що ліг в основу праці: «нон-фініто, акумулюючи в собі проблему взаємин класичного і некласичного, засвідчує нові підходи до рецепції мистецького твору; разом з терміном «нон-фініто», як зауважує авторка, часто використовують поняття «незавершеність», «відкритість» [1]. На основі аналізу епістолярної спадщини та спогадів К. Квітки О. Вісич створює індивідуальну парадигму написання твору у Лесі Українки (що багато в чому збігається з загальновідомим процесом творчості: задум, накопичування матеріалу, етап «забування», інтенсивне писання, період «вилежування», період «викінчування», етап редагування [1, 48]. О. Вісич аналізує та відтворює хронологію семи незакінчених драм Лесі Українки, проаналізувавши рукописи письменниці у світлі генетичної критики, О. Вісич виявляє, що рухомі конструкції (незавершені твори) домінували над завершеністю [1, 84]. Драму «Осінь казка» дослідниця характеризує так: «Прочитання цього твору часом нагадує полювання за міражами та наштовхує на розуміння невичерпного потенціалу мозаїки дій та образів драми, змістові лакуни якої доречно трактувати як гру, майстерне жонгливання формою» [1, 101]. Специфіка побудови драматичної поеми «На полі крові», на думку О. Вісич, дозволяє стверджувати, що цей твір є зразком відкритої драми, оскільки ця драма «фактично позбавлена жорстких композиційних меж «початок-кінець» [1, 151]. Авторка робить висновок, що Леся Українка належала до авторів, які «проявляють непередбачуваність розвитку первинної моделі твору, нерідко вона відступала від чисто раціоналістичної заданості» [1, 145]. «На питання, звідки, власне, походить псевдонім «Леся Українка», авторка відповіла, що він був фамільним, оскільки рідний дядько Лариси Петрівни Косач, Михайло Петрович Драгоманов, взяв собі на еміграції псевдонім «Українець».

За Д. Чижевським, предметом антропології є «людська істота, в її цілісності та єдності, у глибині, складності й загадковості буття» [6, 343]. Тому вважаємо, що і постаті письменників слід досліджувати цілісно. Найповнішим, на наш погляд, виданням, присвяченим постаті Лесі Українки за останні роки можна, на наш погляд, назвати книгу О. Забужко «Notre Dame d'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій» (2014) (вперше книга видана видавництвом «Факт» у 2007 році). На цю фундаментальну історико-культурну працю було написано чимало нищівних рецензій, зокрема таких, як «Революційний коктейль Окса-

ни Забужко» (2007) Олега Коцарева, «За словесной витиеватостью – пустота... (о творчестве Оксаны Забужко)» (2009) Ірини Солодченко, «Леся Українка – Оксана Забужко: до проблеми творчої комунікації» (2012) Ольги Шаф та ін. Але ці рецензії викликані радше бажанням дошкулити О.Забужко, аніж здійснити конструктивну критику її нового погляду на українську письменницю та поетесу.

Творчість Лесі Українки у сучасному методологічному прочитанні та художній рефлексії О. Забужко набуває неоприятних досі смислових аспектів, зокрема, авторка розвінчує міфи та стереотипи, зокрема такі, як міф про Велику Хвору («творчість і хвороба ні у творчому процесі, ні на терені самого твору жодним чином не перетинаються», тому дивним є те, що «як хвора «багато страждальниця» Леся Українка позиціонується в нашій культурі чи не настійніше, ніж як власне письменниця» [3, 75]. О. Забужко досліджує гностично-лицарський міф поетеси та прослідковує непоправну втрату шляхетсько-лицарської культури, яку так ревно намагалася зберегти та донести Леся Українка. Крім того, що дослідниця ґрунтовно аналізує ряд творів письменниці, вона вказує і на те, що літературознавство звикло «десексуалізувати видатну жінку («одинокого мужчину») шляхом інфантилізації» [3, 119] і наголошує на фемінізмі письменниці, який «різниться від провінційного галицького «емансипаторства» її сучасниць, між іншим, тим, що він також шляхетськи-«генеалогічний» [3, 379]. Ці та багато інших думок розвінчують стереотипний, усталений міф Лесі Українки.

Отже, проаналізувавши найновіші монографії, присвячені постаті Лесі Українки, простеживши, що у сучасному методологічному прочитанні творчість Лесі Українки набуває неоприятних досі смислових аспектів та інтерпретацій, прагнемо відкрити або продовжити науковий дискурс переосмислення, перепрочитання, що дасть змогу відійти від стереотипів у сприйнятті життя та творчості великої українки.

Список використаної літератури

1. Вісич О.А. Естетика нон-фініто у творчості Лесі Українки: монографія / О. А. Вісич. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2014. – 196 с.
2. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки: монографія / Леся Демська-Будзуляк. – К.: Академвидав, 2009. – 184 с.
3. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine. Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – Видання друге, перероблене й доповнене. – К.: КОМОРА, 2014. – 646 с.
4. Леся Українка і сучасність (До 130-річчя від дня народження Лесі Українки). Збірник наукових праць. – Луцьк: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2003. – 433 с.
5. Мірошніченко Л. Леся Українка. Життя і тексти / Передмова Михайлини Коцюбинської / Лариса Мірошніченко. – К.: Смолоскип, 2011. – 264 с.
6. Чижевський Д. Історія української літератури / Дмитро Чижевський. – К.: Академія, 2008. – 568 с.

Статтю подано до редколегії 15.09.2015

Подлисецкая О.О.

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
кафедра теории литературы и компаративистики
podlisecka@ukr.net

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ ТВОРЧЕСТВА ЛЕСИ УКРАИНКИ В XXI ВЕКЕ

Статья посвящена исследованию рецепции и интерпретации творчества Леси Украинки в современном литературоведении. Прослежено концепции восприятия творчества Леси Украинки литературоведами в монографиях последних годов. Совершено анализ работ, которые исследуют писательницу в мировом и национальном культурно-искусствоведческом контекстах. Исследовано, что в современном методологическом прочтении творчеству Леси Украинки присущи неявные донныне смысловые аспекты и интерпретации.

Ключевые слова: тема, образ, интерпретация, творчество, монография.

Podlisetska O.O.

Odesa National Mechnikov University
Department of Theory of Literature and Comparative Literature
podlisecka@ukr.net

RESEARCH METHODOLOGY OF LESIA UKRAINKA'S CREATIVE WORK IN LITERARY STUDIES OF XXI CENTURY

The article is devoted to the reception and interpretation of Ukrainian Lesya in contemporary literary criticism. Analyzing the latest monograph devoted to the figure of Ukrainian Lesya, tracing that modern methodological reading work Ukrainian Lesia still gets neopryyavlenyh semantic aspects and interpretations aim to open or extend a rethinking of scientific discourse, pereprochytannya that depart from stereotypes in the perception of the life and work of the great Ukrainian. Traced the concept of perception of works of Lesia Ukrainka literary critics in books of recent years. Carried out analysis of works that explore the writer in the global and national cultural and art historical contexts. According to research, in modern methodological reading of the works of Lesya Ukrainka inherent in the hitherto implicit aspects of meaning and interpretation.

Keywords: theme, image, interpretation, creativity, monograph.